

مامۆستا مه لا لوقمان به پيی شه ربه ته ئيسلام ژنیش ده توانیت پیاو ته لاق بدات

دیداری هه لگورد سه مه د و ئیبراهیم عه لی
هه ولیر

1969 ی ناحیه ی به رده رپه شی سه ر به فه زای
ئاکرییه، ده رجوی کۆلیژی ئه ندازیاری زانکزی
موسله له سالی 1990، له زانکزی به غداش
به کالۆریۆسی له شه ربه ته ئیسلامی وه رگرتوه،
ئیسنا قوتایی ماسته ره له کۆلیژی شه ربه ته
به غداد و چاره رپده کریت به م زوانه گفتوگزی
ماسته رنامه کدی بکات، له هه مانکاتدا پشونویژو
وتارخوینه له شاری هه ولیر، مامۆستا له م دیداره دا
چهند رایه کی ناو فیهی ئیسلامی پیشکده شه کاته وه
که هه بوون و تاکی موسلمان و زانایان که مه تر قسه ی
له سه رده کن، به تایه ته له بواری مافه کانی
ئافره ت و له مه سه له ی ته لاقدا (که به ده سه ت
پیاوه بیت).

مامۆستا لوقمان ئاماژه به وه ده کات "ئافره ت سی
رینگای هدیسه که ده توانیت به کاربانییت بۆ
خۆرژگار کردن له پیاو، یسه کیکیان
پشیده وتریت (تفویض الطلاق)، به کیکی تر (خلع) ه،
رینگایه کی دی (تفریق القضایی) یه، واته نه گه ر
هه ندیک شت هاته پیش، ئه و ئافره ته یاخود هه ندیک
شت روویدا و هه ندیک هه له له و پیاوه روویدا، ئه و
ئافره ته ده توانیت داوا تۆماریکات له سه ر ئه و پیاوه
له دادگا که ئه و هاوسه رپشیه هه له وه شینیه وه،
له و باره یه وه خوای گه وره ده فه رمویت: ﴿وافویض
أمری الی الله﴾، واتا: من خۆم دا به ده سه تی خوا،
واته شته که هه مووی به ده سه تی خوا یه، وشه ی
(تفویض)، واتا شتیک که له ده سه ت خۆته ته نازولی
لینکه یه ت و بیده یه به کیکی تر، جا (تفویض الطلاق)
مانای ئه وه یه ئه و ته لاقه که به ده سه ت پیاوه، ئه و پیاوه
به ره زامه ندی خۆی ده یداته ده سه ت هاوسه ره کدی،
ئه مه ش دوو حاله تی هدیسه، حاله تیک له کاتی
گریه سه تی هاوسه رپتی و ماره کردن ئه و داوایه
بکریت که ته لاق له ده سه ت ئافره ته که بیت،
هه رچه نده ئه وه هه موو مه زه به کان له سه ری کۆک
نین، به لām مه زه به یی حه نه فی و ئیمامی نه جمده ده لین؛

یه که مه و بریارده ری سه ره کی (پیاوه) له سه هه ر
خیزانیکدا، ئه مه ش به پیوه ری له میژینه ی میژووی
خیزان، به لām به حوکمی ئه و ئیجه تهادو ئه و
ده روازه یه ی که له ناییندا هه یه، ره نگه لیوه له وئ
که سانی رای تر ده ربکه ون هه ر له هه ناوی ناییندا
رافه ی جۆراو جۆری شاراو هه یینه ناو ئه و بۆته
نایینییه تاکه کان پیوه ی پابه ندن.
مامۆستا لوقمان محمه د عه لی له دا یکبووی سالی

پیکه یانی خیزان پرۆسه یه کی دوولایه نه ی پیاو و
ژنه، ئه م پرۆسه یه له سه ر شتیک گرنگۆ
سه ره تاکه ی به ده سه ت (ژن) ه، به لām له
جیا بونه و داو خالی کۆتایی که ته لاقه به ده سه ت
(پیاوه) (گه ر خیزانیک تیایدا روویدات)، ئه مه ش
پاشخانه کدی ده گه رپته وه بۆ ئه و ته فسیره نایینیانه ی
که زالسه به سه ر کولتووریشدا، ئه وه ی له
زۆریه ی کولتووره کانی رۆژه لات هدی به ره پرسی

زور ناساييه، نافرتهش ده توانی له کاتی ماره کردنه که بلیت بهو معرجه رازی دهه که له تو ماره بکریم تلاق له دهستی مندا بیت، نه گهر پیاوه که رازی بوو، ده بیت پیوه پایه ندیبت، جا له کاتی گریه سستی هاوسه ریته که یان دواتر به هاوسه ره که بلیت: توش ده توانی من تلاقدهیت، بدلگهش له سهر نهوه نهویه نایه تیک هدیبه له قورنان، زانایان دهیکنه بدلگه بو نه مه، ههروه ها کردهوه ههلسوکه وتی هاوه لان که نهو کاره یان کردوه، خوای گه وره به پیغمه سر (د.خ) ده فهرموت: ﴿یا ایها النبی قل لأزواجک ان کنن تردن الحیاة الدنیا وزینتها فتعالین أمتعنن وأسرعنن صراحا حیلا و إن کنن تردن الله و رسوله والدار الآخرة فإن الله أعد للمحسنات منکن أجراً عظیماً﴾ له باره شیوهی وتی تلاقه که شهوه لسه لایه زانانوه مهلا لوقمان نامازه بهوه دکات که "نه گهر له دهستی نافرته که بیت، نافرته که ده لیت پیاوه که تو تلاقدا". کاتیک که پیاو ژنیک تلاقدهدات، ژنه که ده چینه دهر له مالهوه، له باره ی نهوهی لهو حالته دا نه گهر تلاق لای ژن بیت، ده کریت پیاوه که له ماله که بچینه دهرهوه، م. لوقمان ده لیت: "لهو حالته پیوه ندی به مهسه له ی مولکیه ته نه که چوونه دهرهوه و نه چوونه دهرهوه، نه گهر نافرته تیک تلاقدر او خانووه که هی نافرته که بوو، ده بیت پیاوه که بروات". سه بارهت بهوهی که بوچی نه م حالته کاری پیناکریت وو که م که سیش نه مهی زانیوه، م. لوقمان نامازه ی بهوه کرد "لهم رووهوه که متهر خمی هدیبه، له کومهلگادا ده بیت کاتیک که گه نجیک ژن ماره ده دکات ده بیت خوی بیرسیت که ژن ماره کردن چونه". م. لوقمان جهخت لهوه ده کاتوه که ماموستایانی نایی زورینه یان نه م حالته "چونکه نهو بابه تانه هموی له کتیبه فیهیه کان هدیبه، ههتا بابه تی (تفویض الطلاق) جهوری زانایان له سهری کون که نهو مهسه له یه هدیبه، له مهزه بی نیمامی نه بو حنیفه و نیمامی مالیک و نیمامی شافیعی هدیبه، به لام جیاوازیان هدیبه له سهر نهوهی که نایا (تفویض) تهملیکه یان تهو کیله، هه ندیک له زانایان ده لیت تهملیکه، حنه فیه کان وا ده لیت، سه بارهت بهو خالهش که نه گهر ژن تلاق به دهسته وه بیت، نایا تا هه تایه به دهست ژنهوه ده بیت؟ م. لوقمان وتی: "بدلی، لهو حالته ده بیته مولکی، به لام نیمامی

شافیعی و نیمامی مالیک دوو گوتیه یان هدیبه، له قهولیک ده لیت تهملیکه، له قهولیکیش ده لیت تهو کیله، به لام نهوان ده لیت: (علی الفوره)، واتا نه گهر پیاو تلاقه که دیبه دهستی نافرته که، نافرته که دهره تی نهوهی هدیبه که یه کسهر جیه جیکات، نه گهر نا پیاوه که دواتر ده توانیت بلیت پاشگه زبوومهوه له مهسه له که، لای نیمامی نه حمد بهر ده واهمه (علی السوام)، به لام لای نهو تهو کیله، تهملیک نیبه، ته نیا حنه فیه کان ده لیت تهملیکه، تهو کیل نیبه، جیاوازی هدیبه له نیوان تهملیک و تهو کیل، نه گهر تهملیک بیت؛ تلاقه که ده بیته مولکی نافرته که ده توانیت هموو کاتیک نهو پیاوه تلاقدهدات، به لام نه گهر تهو کیل بیت؛ لهو حالتهش هموو کاتیک که یهویت ده توانیت پیاوه که تلاقدهدات، به لام پیاوه که بو ی هدیبه په شیمانیتیهوه، به لام پیش پاشگه زبوونهوه ده توانیت تلاقی بدات، که واته به هرحال نهو بابه ته شتی که که له شه ریعتی نیسلامدا هدیبه، بابه تیکی زور گه وره یه به ناوی (تفویض الطلاق)".

یه کیکی دیکه لهو بابه تانه ی که نافرته ده توانیت به دهسته وه بیت بهرامبر به پیاوه که ی، (خلع ه)، ماموستا لوقمان ده لیت: "کاتی خوی که پیاوه که چوهه پاره ی داوه و خدر جیه کی زوری کردوه له کاتی ماره بی و گواسته وه و نهو مهسه لانه بو نهوهی بتوانیت نهو ژنه بهیتیت، (خلع) چهن دین حوکی هدیبه، هه ندیکجار موباحه، بو نمونه؛ نافرته که ههسته دکات ناتوانیت خزمه تی نهو پیاوه بکات، یاخود لهوانه یه بزائیت نهو پیاوه له داهاتوودا له گه لی خراپه بیت، جاری وا هدیبه حوکی خولع حه رامه، بو نمونه؛ لهو پیاوه باشتر و ریکو پیکتر نیبه، هموو مافه کانی نهو نافرته ی داوه، که چی نهو نافرته ههر له خویوه به هانه ی پنده گریت، نه مهش له جیی خوی نیبه، هه ندیکجار بو پیاوه که حه رامه بهوهی که نافرته که ناچار ده دکات که داوای خولع بکات، ههر له خویوه لهوانه یه لیبدات و شه ری له گه ل بکات، زور جار نافرتهش شاره زایی له به شه کانی تری (تفریق القضائی) نیبه، ده لیت ههر شتی که ده ویت پنده ده مهوه بهس له دهستی تو زرگار میت، هه ندیکجار خولع سونه ته، بو نمونه؛ نافرته که ته ماشاده کات پیاوه که گزراوه، پیشتر پیاویکی زور باش بووه، به لام نیستا پیاوه که ی زور خراب بووه، لهو حالته نهو نافرته که ده زائیت لهوانه یه نهو پیاوه تووشی کیشه ی

زوری بکات، ده توانیت داوای خولع بکات، خولع له زمانی عه ره بی به مانای (النزع والتجرید) وه ک بلیت (خلع ثیابه)، واته جله کانی خوی له بهر خوی داکنه، له رووی زاراوه وه مناسی نهویه جیا بوونه وه یک دروستیت له نیوان پیاو و نافرته به ره زامه ندی ههردو لایان به پاره، به مه رجیک پاره که نافرته که بیداته پیاوه که داوکاریه کهش له لایه ن نافرته که وه بیت، به لام پیاوه کهش ده بیت رازی بیت له سهر مهسه له که، نهو بره پاریهش دانه راوه که ده بیت چهن د بیت، به لام زانایان ده لیت ده توانیت زیاتر له نهختی خوی بدات، ده شتوانیت که مزیش بدات و ده شتوانی پیاوه که بلیت به نافرته که ته نیا له ماره یه کهت خوشبه، نهویش رازی بیت، ههر ده بیت، بدلگهش بو نه م مهسه له یه خوای گه وره له قورنایی پیروز ده فهرموت: ﴿ولا یجل لکم ان تأخذوا مما یتیموهن شیئا إلا ان یخافا ان لا یقیما حدود الله فلا جناح علیهما فیما افتدت به﴾.

سه بارهت به ریگه ی سییه میس که بو نافرته هه بیت له پیاوه که ی جیا پیته وه نهویش (ته فریقی قه زائی) یه ماموستا لوقمان نامازه به ده دکات که چهن د جوزیکه "یه که م (التفریق للشقاق بین الزوجین) هه ندیکجار پیاو و نافرته له گه ل ته بیعتی یه کتر ناگو نجین، مه رج نیبه هه کاریکی نهوتوی نه بیت، به لام ههر به یه که وه ناگو نجین، لهوانه یه له سه ره تاوه بو یه کتر گونجاو نه بووین، ژیان لهو ماله وه کو جه هه نه مه ی له پیاوه، نه گهر باره که بهو شیوه ی له پیاوه، خوای گه وره چاره سه ریکی بو داناوه، نهویش نهویه ﴿فیان خفتم شقاق بینهما فابعتوا حکما من اهله و حکما من اهله ان یریدا اصلاحا یوفق الله بینهما﴾ و اتا: نه گهر هاتوو کیشه له نیوان پیاو و نافرته گه وره بوو، دوو کهس ده ستیشانبکه یه کیک له بنه ماله ی پیاوه که یه کیکی له بنه ماله ی ژنه که، نهو دووانه با بنه ناوبژیکار تا بزنان کیشه که چونه، نهو دوو کهسهش ده بیت زور بیلایه نانه لیکر لینه وه له مهسه له که بکن، ده بیت هه رده م نهوهی که وا تاوانباره بیشکینه وه جا چ پیاوه که بیت یان نافرته که، نه گهر زانایان که هه چ چاره سه ریکی نیبه ته نیا چاره سه ر نهویه نهو دوو کهسه له یه ک جیا بنه وه، کومهلای زانایان ده لیت نهو دوو ناوبژیکاره ده سه لاتیکی دادوهر یان هدیبه ده توان به بی دادوهر ده توان بریاریدن، نه گهر زانایان

ههله كه له پياوه كه به، نهوا يه كسهر ته لاقى ده خه، نه گهر زانايان ههله كه له نافرته كه به خولع ده كهن لهو حالته ته بره پاره كه خزيان دياريده كهن، لهو حالته ته تلاق نه به ده ست پياوه نه به ده ست نافرته، به لكو به ده ستى دوو ناو بزيكاره كه به. جوړى دووه (التفرق بسبب العيوب المانعة من الاستمتاع)، هه نديك عه به هديه نه گهر له پياوه هه بېت نافرته بوى هيه داواى جيا بونه وه بكات، هه نديكى تر نه گهر له نافرته دا هه بېت پياوه كه ده توانيت (فسخ) بكات و جيا بېته وه به (تفريق)، چونكه نه گهر پياوه كه لهو حالته ته تلاقى بدات لهوانه به بلين عه به كه له پياوه كه به، نهوا كاته ده بېت ماره به و نه خته كه به بدات، به لام نيمه ليره مه به ستمان نافرته، نه گهر هاتوو نهو عه بيانه له پياوه هه بوو، ده بونه هوى نهوى كه نافرته نه توانيت چيژ لهو پياوه بكات، نه ممش ده بېته دوو جوړ، يه كيكيان: په بونه دى به مه سه له سيكسيه كانه وه هديه، نهو پريان هه نديك عه به و نه خوشييه كه نافرته كه ناتوانيت له گهل نهو پياوه دا بوى، به لام نه ممش زانايان دوو مارجيان بو داناه، يه كه ميان نهويه نافرته كه بېت نېستا داواى جيا بونه وه بكات له كاتيكدا له پيش ماره به وه نهو عه بيانه دى ده زانى، دوو ميان نهويه كه دواى ماره به به عه به كه رازى بېت و دواى ماوه يه ك بېت داواى جيا بونه وه بكات، جا نهو عه بيانه دى كه نه گهر له پياوه هه بېت نافرته بوى هديه داواى جيا بونه وه بكات، دوو نه خوشى هديه له پياوه كه په بونه دى به جووتبونه وه هديه، يه كيكيان پييده و ترېت (جد)، نهويه كه نه ندامى نيرينه نه بېت يا خود ليكر ابيته وه، نهو پيژ پييده و ترېت (عنه)، نهويه كه پياوه كه نه ندامى نيرينه هيه، به لام ناتوانيت كردارى جووتبون نه نجامدات، به شى دوو ميان له عه به كان، بو نمونه؛ شيتى پياوه يا خود گروبوون يا خود به له كي، نهوه زانايانى كوژ نهوانه يان باسكردوه، به لام زانايانى هم سه رده مه قسه دى جوانيان هديه كه ده لين نهو عه بيانه لهوانه به لهو كات هه بووه كه چاره سهريان نه بووه، به لام نېستا هه نديك نه خوشى هديه كه زور لهوانه دى باسكرد زور پيسته وه كو نه خوشى نايدز يان چهندين نه خوشى تر، نين ته به ده لېت: هه موو عه بېت ده توانيت به هوى وه داواى جيا بونه وه بكرېت، نه گهر نه ناتوانى چيژ له به كتر وه بگرن، حالته تى سيه مېش (التفريق بسبب الضرر)، نه مه يا

ماليكيه كان زياتر له سه رى مه سه له به كوژن، نهوه ش جيا بونه وه به هوى زهره رو زيانكي زور لهو پياوه، نهوان دين پيئاسه دى زهره ده كهن بهوى (هه نازاركي زور كه نهو پياوه بهو نافرته دى بگه به نيت كه بېته هوى نهوى نهو نافرته به هوى تيت، جا به هوى ليدان بېت كه نه مه هيج پاساويكى شه رى نيه، لهوانه دى زور جار شو نيكى نهو نافرته بشكيت، يا خود زهره رى مه عه نهوى، بو نمونه؛ جنودان به بنه ماله و دايك و باوكى)، نه گهر گه بېته نهو حالته؟، نهو زنه ده توانيت بېت داواى جيا بونه وه بكات لاي دادوه، نېستا دادگانى ميسر بهو فه توايه دى نيمامى ماليك كرده كهن، لهو حالته دادوه پييده لېت كه تلاقى بدات، نه گهر تلاقى نه دات دادوه تلاقى ده دات، حالته تى چوارم (التفريق بسبب الايلاء)، كه سيك كه سوئيدنجوات كه ناچيته لاي هاوسره كه، بو نمونه؛ كه سيك هديه دوو يان سى زنى هه به و نه تيا ده چيته لاي يه كيكيان واز لهوانى تر ده هيت، هه رچه نده نيلاء به ماناى سوئيدنجوانه، نه گهر سوئيدنجوات بېت: ناچمه لاي يه كيكيان، به لام زانايان ده لين نه گهر سوئيديشى نه خوارديت، هه ر هه مان حوكمى هديه، نهو پياوه ماوه دى ده ريت تا چوار مانگ دواى نهوه دادوه بانگى ده كات تا په شيمان بېته وه سوئيدنه كه دى بشكيت و كه فاره تى سوئيد بدات و بچيته لاي خيژانه كدى، نه گهر نا پييده لېت ده بېت تلاقى بده ت، نه گهر تلاقى نه دا دادوه خو تلاقى ده دات، هه روه كو خوى گه و ره ده فاره تى: ﴿لذين يؤلون من نسائهم تبص اربعت أشهر فيان فاءوا فإن الله غفور رحيم، وإن عزموا الطلاق فيان الله سميع عليم﴾، حالته تى پيئجمو كو تايش (التفريق لعدم الإنفاق)، جيا بونه وه به هوى نهوى كه پياوه كه خه رى زنه كه نادات، نه گهر پياوه كه پاره هه بووه نه بده دايه نافرته كه، نافرته كه ده توانيت لهو پاره به ببات و بو خو تى خه رى بكات، جا پياوه كه پيئزاني يان نا، نه گهر نا ده چيته لاي دادوه و دادوه بره پاره به كي بو ده برېته وه مانگانه له پياوه كه دى ورده گريت، به لام نه گهر پياوه كه ره زيلو چروك بوو پاره به نافرته كه نه ده دا، لهو حالته نافرته كه ده توانيت داواى جيا بونه وه بكات له دادگا، خوى گه و ره ده فاره تى: ﴿ولا تمسكوهن ضرارا لتعتدوا﴾ و اتا: لاي خو تايان دامه نين بو نهوى نازاريان بدن، خو

نافرته بو نهوه نيه تا پياوه نازارى بدات.

سه باره ت بهو پرسياوه نه گهر پياويك كو نه ندامى نيرينه دى هه بووو له جووتبونيش هيج كيشه دى نه بوو، به لام نهو نافرته هيج چيژى ليوه رنده گرت، نهو كاته نهو نافرته ده توانيت داواى جيا بونه وه بكات؟

ماموستا لو قمان نهوى روونكرده وه كه "لهو حالته ناتوانيت داواى تلاق بكات، چونكه ده توانيت چاره سه ر بكرېت"، ماموستا پيئايه "به داخه وه فيقه دى جنسى لاي موسلمانان زور لاوازه له گهل نهوه شدا له كيتابه فيقيه كاندا باسكراوه، بو نمونه؛ له فاره مووده به كدا پيغه مبه ر ده لېت: نه گهر چونه لاي خيژانه كاننان يه كسهر خو تايان لى نريك مه كه نه وه، به لكو ده بېت پيشه كي هه بېت، وه كو؛ ماچكردن و ده ستله مكردن و شتى تر، چونكه هه روه ك پريشكه كانيش سه مانديوانه كه نافرته زور كاريگه رى نا بېت به دهنگو قسه، به لكو ده ستليدان كاريگه رى هديه لهو حالته، نينجا ماوه به كي ده وېت تا وه كو نهو نافرته وايلديت ناماده بېت بو جووتبون و پيغه مبه ر (د.خ) ده فاره تى: كه جووتيش بوون، زوو خو تان مه كيشه وه، ده بېت پياوه كان خو تان شاره زابكهن له فيقه دى جنسى، به راسق كه مو كورې له خو مانه وه نامانه وېت شاره زابكهن له شه ريعه تى خوا، نه گهر نا له شه ريعه تدا هه موو شتيك باسكراوه".

ماموستا جگه لهو حالته تانه دى كه باسيكردن له باره دى جيا بونه وه كه به ده ست نافرته، خاليكى تى ناماژه پيكرد كه "نه گهر پياوه كه زور دورده كه وتوه له زنه كه بو ماوه ساليك دوو سال به دى ره زامه ندي نافرته كه جا به بيانوى بازار گانيكردن بېت يا چونه هه نده ران، لهو كاته دا نافرته كه ده توانيت داواى تلاق بكات لاي دادوه، هه روه ها حالته تى تر هه به نه وېش به له ده ستداني هاوسه ر (فقدان الزوج)، پياوه كه بزربووه نازانريت له كوئيه، خو ناكريت نهو نافرته تا هه تايه دانيشيت، حالته تى تر هه به هه رچه نده زانايان جياوازيان هديه لهو حالته دا، نه گهر پياوه كه ماره به كه نه دات يان نه توانيت ماره به كه بدات، خاليكى تر نه گهر كچيك له سه ر بيشكه ماره كرابوو، نه گهر نهو كچه گه و ره بوو، خاوه نى راي خو بيه تى".